

Att starta Skolfam

En lathund med tips och observandum

Detta är en text som är tänkt att vara ett stöd till kommuner som redan har beslutat att starta Skolfam, eller kommuner som vill undersöka förutsättningarna. Att starta Skolfam är något av det bästa man kan göra för såväl den egna organisationen, för den framtida ekonomin, och såklart för de barn som får stärkta möjligheter att lyckas i skolan och i stort sett halverade risker för utanförskap.

Bara 71 % av barn som placeras före 10 års ålder går ut grundskolan med behörighet till gymnasiet. Så vi behöver alla ta det föräldraansvar som vi åtog oss när barnen omhändertogs. Det är ett gemensamt ansvar där alla delar av samhället behöver samverka för framtida vinster i såväl human som ekonomisk valuta. Vill vi, så kan vi se till att våra barn klarar skolan. Det är en påverkbar faktor!

Till ditt och din kommuns stöd i detta finns en hel del material att dra nytta av och vi rekommenderar att du börjar med att investera en halvtimme i att gå Skolfams webbutbildning. Du hittar den på www.skolfam.se/utbildning och den är kostnadsfri.

Skolfam är en arbetsmodell. Inte så detaljreglerat att vi kan kalla det "metod", men ändå så konkret och tydligt beskrivet att det är mer än en generell "inriktning". Det finns styrdokument som beskriver vad Skolfam är och hur det går till, vi kallar dem för "Ramverk" som beskriver struktur och organisation, respektive "Manual" som beskriver hur vi arbetar. Finessen med att det finns en beskrivning av hur det går till är att man kan förvänta sig ungefär lika bra resultat som de som gjort det tidigare, om man gör på samma sätt. Ju mer man avviker från modellen, desto mer osäker blir man på att få liknade resultat. Därför är vissa delar obligatoriska att följa, om man ska kunna kalla det för "Skolfam". Å andra sidan har vi kommunalt självstyre i Sverige och lokala förutsättningar ser olika ut, så det måste finnas utrymme att anpassa modellen till det som fungerar i just er organisation.

Skolfam är också ett nätverk av kommuner som arbetar enligt manual och ramverk. Det är ingen förening, inget företag, och ingen myndighet eller huvudman. Det finns en funktion som samordnar kommunerna som vi kallar för just "nationell samordnare" och det finns också en styrelse som består av representanter från varje region med Skolfamkommuner i Sverige: Nord, Ost, Syd och Väst. När kommunen har beslutat sig för att vara med i Skolfam deltar man på Skolfams årsmöte, där alla har varsin röst oavsett storlek. I styrelsen ingår Stiftelsen Allmänna Barnhuset, som stödjer nätverket bland annat genom att vara arbetsgivare åt den nationella samordnaren.

Grovt sett ser processen för att starta Skolfam ut så här:

1. Någon eller några tjänstemän efterfrågar och får i uppdrag att bereda ett beslutsärende i socialnämnd respektive den nämnd som ansvarar för grundskolan.
2. Informationsinsamling av förutsättningar, skrivande av underlag. Kontakt med nationell samordnare, som ger råd och stöd och delar erfarenheter och kontaktnät mer er.
3. Beslut om organisation, finanser och verksamhet i bägge nämnder och/eller fullmäktige. Kommunen ingår från nu i nätverket.
4. Rekrytering av personal, förberedelser på alla nivåer i organisationen. Tjänstemän på förvaltningsnivå tar fram en plan för implementering i kommunen. Kommunspecifikt informationsmaterial till bland annat vårdnadshavare, skolor och familjehem tas fram. All personal i Skolfam får behörighet till den nationella projektplatsen på nätet.
5. Utbildning. Först webbutbildning, sedan studier av styrdokument och referensmaterial, samt en utbildningsdag för teamet på plats hos er. Den hålls av en eller två certifierade och erfarna medarbetare i Skolfam.
6. Socialtjänsten identifierar vilka barn som är aktuella, informerar vårdnadshavare och inhämtar informerat samtycke om barnet är placerat med frivillighet.
7. Planering för när barnen ska kartläggas, färdigställande av kartläggningsmateriel, dokumentationsrutiner.
8. Utbildningsdag nummer två i anslutning till att de första barnen kartläggs.
9. Nu är ni igång, ni deltar i diskussioner med övriga team i Sverige, deltar i möten och konferenser och bygger upp en bank med erfarenheter och kartläggningsdata

Från första till sista steget i denna process tar det i regel minst 6 månader. Ofta längre.

Skolfams tre grundvärden

Innan vi beskriver dessa steg lite mer i detalj ska vi gå igenom Skolfams tre ”ben” av värden som arbetsmodellen vilar på. De tre benen är samverkan, prevention och mätbarhet. Hoppa inte över denna del, för utan en förståelse för detta blir det inte Skolfam mer än i teorin.

Första benet är **Samverkan**. Vi tar ofta samverkan för givet, men det kan vara riktigt svårt att realisera. I Skolfam är samverkan en förutsättning på alla nivåer, vilket innebär att det är alltid en samverkan mellan åtminstone två kommunala nämnder – socialnämnd och den nämnd som ansvarar för grundskolan, (barn- och ungdomsnämnd/skolnämnd/utbildningsnämnd). Det behövs beslut i bägge nämnder, en gemensam överenskommelse för hur Skolfam ska organiseras och finansieras och en uttalad förståelse för att detta är en verksamhet som är långsiktig, där man följer barnen ända till slutet av grundskolan. Man samverkar också på förvaltningsnivå om dokumentation, personal, lokaler, resor, utbildningar med mera. En annan kontroversiell samverkan sker inom teamet, där psykolog, socialsekreterare och specialpedagog delar på information helt utan spärrar av sekretess eller hänsyn till professionsgränser som annars brukar upprätthållas mellan dessa yrkesgrupper. Har man problem med det, blir det problem i praktiken senare, vilket kan vara bra att ta hänsyn till när man rekryterar och organiserar personal till Skolfam.

Andra benet är **Prevention**. Vi arbetar med barn i riskgruppen ”familjehemsplacerade barn”. Det betyder att vi inte prioriterar barn som är i behov av stöd nu. Vi arbetar istället med de barn som har en ökad risk att vara i behov av stöd i framtiden och försöker förhindra att det behovet uppstår. Barnen i Skolfam är alltså i Skolfam för att de bor i familjehem, inte för att de har det svårt eller att någon är extra orolig för dem på grund av någon nu känd problematik. Finns det ett behov hos

barnet så finns det ordinarie stödfunktioner som är till för det och då ska barnet ha en kontakt med det stödet. Skolfam ersätter inte BUP, ordinarie elevhälsa, eller socialtjänstens stöd när behov uppstår. Skolfam är och ska vara experter på den problematik som uppstår i skolan som en följd av mixen mellan sociala, psykologiska och pedagogiska faktorer hos barn i familjehem. Det innebär inte att vi stänger ute barn med redan pågående problematik, men det är i första hand ordinarie "avhjälpanande" stödfunktioner i sjukvård, elevhälsa och socialtjänst som ansvarar för att ge det stödet.

Tredje benet är **Mätbarhet**. Vi mäter resultat och använder de data vi får för att bilda oss en uppfattning om hur de processer vi startar går. Vi är fullt medvetna om att allting inte går att mäta och att vi människor ofta blir lurade av mätdata som inte riktigt återspeglar verkligheten. Men det motsatta är också sant, vi låter ofta lura oss av hur vi uppfattar saker i vår omgivning. Exempelvis hur barn lyckas i skolan och vilka förutsättningar de har att lyckas. När det gäller familjehemsplacerade barn har det visat sig att det är mer regel än undantag att vuxna i familjehem, skola och socialtjänst har orimliga förväntningar på barnen. För låga eller för höga förväntningar leder till att vi bemöter barnet med förväntningar som antingen skapar passivitet och stress.

Därför mäter vi. Vi använder standardiserade kartläggningsinstrument, tester och formulär, med åldersnormer så vi kan bilda oss en objektiv uppfattning om hur barnet presterar. Vi låter bedömare från olika miljöer, familjehem och skola, balansera vår egen bild av barnet. Vi mäter också vid två tillfällen med två år emellan. Det ger oss möjlighet att jämföra samma barn, i samma test/formulär, vid två olika tillfällen med insatser däremellan. Då får vi en chans att bedöma hur barnet har utvecklats inte bara jämfört med andra barn, utan också mot sig själv. Barnen i Skolfam brukar tycka att det är starkt motiverande att se bevis på att de har utvecklats positivt de två senaste åren. Vi vuxna, som ansvarar för att barnen utvecklas, får antingen ett kvitto på att det går enligt planen, eller en indikation på att vi måste tänka nytt inom något område.

En typisk uppstartsprocess från intresse till första kartläggning i Skolfam

Uppdrag att bereda ett beslut

I regel brukar det börja med att någon eller några tjänstemän eller politiker i en kommun/region får höra talas om Skolfam och bestämmer sig för att gå vidare och se om det kan gå att förverkliga i deras kommun eller region. Skolfam är ett arbete som förutsätter samverkan, det är något nytt, i vissa avseenden kontroversiellt, vilket innebär att det måste förankras och aktivt stödjas från högsta ledningsnivå. Därför behöver tjänstemän i socialförvaltning och grundskolans förvaltning få ett uppdrag att bereda ett beslut i social- respektive utbildningsnämnd om att kommunen ska starta Skolfam och ansluta till Skolfams nätverk. Beslutet bör omfatta budget och organisation.

Informationsinsamling och sammanställning av förutsättningar

Den eller de tjänstemän som får beredningsuppdraget undersöker nu förutsättningarna. Man tar reda på ungefär hur många barn som kan vara aktuella att inkludera i den egna kommunen, om det finns befintlig personal som skulle vara passande eller om man behöver rekrytera, man tar fram en preliminär budget för årlig investering. Fler omständigheter som behöver beredas är om man ska samverka med grannkommuner, var man vill ha teamet anställt, var de ska ha sin arbetsplats, behov av leasingbilar, hur man ska lösa dokumentation och vem som ska vara verksamhetsansvarig enligt hälso- och sjukvårdslagen och anmäla detta till inspektionen för vård och omsorg.

Eftersom Skolfam innebär att en psykolog gör kartläggning och psykologiska bedömningar med barn, räknas Skolfam som "Hälso- och Sjukvård", vilket innebär att Hälso- och sjukvårdslagen och Patientdatalagen är tillämpliga i verksamheten. Detta brukar hos somliga kommuner resultera i att man placerar teamet inom samma förvaltning där det redan finns strukturer och rutiner för att

hantera Hälso- och Sjukvård, exempelvis elevhälsan. Hos andra resulterar det i att man skapar detta inom en annan förvaltning om det inte redan finns.

Den eller de tjänstemän som fått uppdraget att bereda ärendet, sammanställer förutsättningarna, samråder med tjänstemän i redan befintliga Skolfamkommuner, samråder med Skolfams samordnare och lägger sedan fram sitt förslag till beslut i social- och utbildningsnämnder eller fullmäktige. Många kommuner har i detta skede bjudit in Skolfams samordnare för att presentera Skolfam för nämnderna, vilket för det mesta har varit möjligt att genomföra.

Beslut i nämnderna, kommunen tar plats i det nationella nätverket

När fullmäktige eller nämnderna har fattat ett formellt beslut, börjar man verkställa planerna. De tjänstemän som berett ärendet meddelar den nationella samordnaren att man har ett beslut, samt epostadresser till den personal man vet ska vara engagerad i Skolfam, såväl på ledningsnivå som operativt. Detta för att kunna skapa en gemensam grupp med utbyte till andra i Skolfams nationella projektplats på Internet.

Rekrytering av teamet, förberedelser i förvaltningarna

Kommunen rekryterar psykolog och specialpedagog till Skolfams fasta funktioner och startar en intern informations- och förankringsprocess där skolor och socialtjänst engageras och förbereds på att Skolfam är högt prioriterat i kommunen, att alla vinner på det och att alla förväntas samverka med det blivande Skolfamteamet. Här behöver den allra högsta ledningen, exempelvis KS-ordförande, bidra med "introduktionsbrev" eller uttalanden som understryker vikten av att familjehemsplacerade barn lyckas i skolan och att kommunens personal förväntas samverka för det syftet. Här kan man med fördel inbjuda brett till Skolfams webbutbildning, som ger en bra introduktion och förklaring till vad det handlar om. I detta skede tas också kommunspecifikt informationsmaterial om Skolfam till vårdnadshavare, familjehem och skolor fram. Det finns färdiga original som man kan utgå från och bara byta ut kontaktuppgifter och logotyper om man så vill. Tjänstemän på förvaltningarna tar kontakt med kommande samarbetsparter, exempelvis BUP och habilitering inom sjukvården, för att skapa underlag för hur man implementerar Skolfam i samverkan med andra aktörer.

Utbildning på webben och på plats

Så fort Skolfamteamet är rekryterat, planerar man en första utbildningsdag för den personal som kommer att engageras i teamet. Specialpedagog, Psykolog, Barnsekreterare och Familjehemssekreterare går tillsammans med "koordinatorer eller processtödjare" som leder arbetet på förvaltningsnivå en endags kurs med certifierade skolfamutbildare. Förkunskapskraven till denna kurs är att man har genomgått webbutbildningens kurser för antingen "Skolfampersonal" (Specialpedagog, Psykolog, Socialsekreterare) eller "Beslutsfattare" (Processtödjare, Koordinator, Projektledare eller motsv.) Efter genomgången kurs har man kunskap om hur man planerar och förbereder det operativa arbetet med Skolfam i sin egen kommun/region.

Teamet förbereder sig, barnen identifieras

Psykolog och Specialpedagog förbereder sig genom att beställa testmaterial, kanske gå någon specifik kurs om något av kartläggningsmaterialen är obekant, göra en grov tidsplanering för de två kommande terminernas kartläggningar och uppföljningar, ordna med tjänsterum och dokumentationsrutiner, kanske göra studiebesök hos en redan etablerad Skolfamkommun. Koordinator/Processtödjare ordnar med rutiner för samtycke från vårdnadshavare ihop med kommunjurist, eventuella standardiserade aktinlagor med information om Skolfam, samt introducerar teamet för personal som man ska samverka med i socialtjänst respektive

skolorganisationen. Glöm inte att ta med tidpunkter för de gemensamma möten som hålls i Skolfams nätverk i planeringen!

Socialtjänsten förbereder nu urvalet av de barn som ska vara med i Skolfam. Här måste man samverka internt inom socialtjänsten om man har en uppdelad organisation på flera olika socialkontor. Man tar fram listor på vilka barn som är familjehemsplacerade av kommunen i aktuell ålder och går igenom den med barnens ansvariga socialsekreterare. Här är det viktigt att vara observant på att man inte exkluderar barn som man har mindre oro för, eller barn som är placerade i andra kommuner. Det är också viktigt att man inte prioriterar upp barn som är i omfattande behov av stöd på andras bekostnad. I Skolfams ramverk, som tillsammans med manualen utgör Skolfams styrdokument, finns riktlinjer hur detta urval går till.

Informerat samtycke från vårdnadshavare

Barnens socialsekreterare informerar nu vårdnadshavarna om att deras barn planeras få Skolfam, beskriver vad Skolfam är och inhämtar vårdnadshavarnas skriftliga samtycke. Detta är ett absolut juridiskt krav om barnet är placerat med stöd av SoL. Om barnet är placerat med tvångslagstiftning och vårdnadshavaren inte kan eller vill ge sitt samtycke, kan socialsekreteraren fatta ett beslut för barnets bästa i vårdnadshavares ställe. Observera att det kan bli svårigheter om vården går från LVU till SoL och man inte har vårdnadshavarens samtycke till insatsen Skolfam. Då blir det bråttom att få ett sådant eller så måste Skolfam avbrytas för det barnet. Så försök ta med vårdnadshavarna så tidigt och så konstruktivt som möjligt, oavsett under vilken lag barnet är omhändertaget.

Förberedelser för de första kartläggningarna, ett andra utbildningstillfälle

När samtycke finns, dokumenteras detta och Skolfams psykolog och specialpedagog kan få kännedom om barnet. Även de upprättar sin dokumentation och kan i takt med att de får kännedom om planerade Skolfambarns ålder, fördela barnen till sina redan grovplanerade kartlägningsveckor och tänkbara veckor för uppföljningsmöten under det kommande läsåret. Nu bokar man in utbildningsdag två, i nära anslutning till den första kartläggningen. Denna utbildningsdag är mer fokuserad på att "räta ut frågetecken" som teamet har fått under den förberedande planeringen och de första kartläggningarna. Det kan gälla allt från lokala organisatoriska anpassningar, till tips på logistikrutiner för teamet. Just logistik är en av de största utmaningarna med Skolfam.

Så här långt sträcker sig förberedelserna. Nu vidtar den arbetsprocess som finns beskriven i manualen, med intervjuer, tester, formulär, gemensamma behovsanalyser och återkopplingar.

Lycka till!

Rikard Tordön
Samordnare Skolfam Sverige